संस्कृतम् (कोड़ नं. 122)

कक्षा – दशमी (2024-25)

वार्षिकमूल्याङ्कनाय निर्मिते प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः भविष्यन्ति -

'क' खण्डः अपठित-अवबोधनम्	10 अङ्काः	25 कालांशाः
'ख' खण्डः रचनात्मक-कार्यम्	15 अङ्काः	40 कालांशाः
'ग' खण्डः अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्	25 अङ्काः	55 कालांशाः
'घ' खण्डः पठित-अवबोधनम्	30 अङ्काः	80 कालांशाः

खण्डानुसारं विषयाः मूल्यभारः च

क्र. सं.	विषयाः	प्रश्नप्रकाराः	मूल्यभारः
	'क' खण्डः अपठितावबोधनम् 10 अङ्काः		
1	एकः गद्यांशः 80-100 शब्दपरिमितः	अति-लघूत्तरात्मकौ पूर्णवाक्यात्मकौ शीर्षकम् (लघूत्तरात्मकः) भाषिककार्यम् (बहुविकल्पात्मकाः)	1x2=2 2x2=4 1x1=1 1x3=3
		सम्पूर्णभारः	**10 अङ्काः**
	'ख' खण्डः रचनात्मककार्यम् 15 अङ्काः		
2.	औपचारिकम् अथवा अनौपचारिकं पत्रम् (मञ्जूषायाः सहायतया पूर्णं पत्रं लेखनीयम्)	निबन्धात्मकः	½x10=5
3.	चित्रवर्णनम् अथवा अनुच्छेदलेखनम्	निबन्धात्मकः	1x5=5
4.	हिन्दी/आङ्ग्लभाषातः संस्कृतेन अनुवादः	पूर्णवाक्यात्मकः	1x5=5
		सम्पूर्णभारः	**15 अङ्काः**
	'ग' खण्डः अनुप्रयुक्तव्याकरणम् 25 अङ्काः		
5.	सन्धिः	लघूत्तरात्मकाः	1x4=4
6.	समासः	बहुविकल्पात्मकाः	1x4=4
7.	प्रत्ययाः	बहुविकल्पात्मकाः	1x4=4
8.	वाच्यप्रकरणम्	बहुविकल्पात्मकाः	1x3=3
9.	समयः	लघूत्तरात्मकाः	1x4=4
10.	अव्ययपदानि	बहुविकल्पात्मकाः	1x3=3
11.	संशोधनकार्यम्	बहुविकल्पात्मकाः	1x3=3
		सम्पूर्णभारः	**25 अङ्काः**

'घ' खण्डः पठितावबोधनम् 30 अङ्काः			
12.	गद्यांशः	अति-लघूत्तरात्मकौ पूर्णवाक्यात्मकौ लघूत्तरात्मकौ (भाषिककार्यम्)	½×2=1 1×2=2 1×2=2
13.	पद्यांशः	अति-लघूत्तरात्मकौ पूर्णवाक्यात्मकौ लघूत्तरात्मकौ (भाषिककार्यम्)	½×2=1 1×2=2 1×2=2
14.	नाट्यांशः	अति-लघूत्तरात्मकौ पूर्णवाक्यात्मकौ लघूत्तरात्मकौ (भाषिककार्यम्)	½×2=1 1×2=2 1×2=2
15.	प्रश्ननिर्माणम्	पूर्णवाक्यात्मकाः	1×4=4
16.	अन्वयः अथवा भावार्थः	पूर्णवाक्यात्मकाः	1×4=4
17.	घटनाक्रमानुसारं वाक्यलेखनम्	पूर्णवाक्यात्मकाः	½×8=4
18.	प्रसङ्गानुकूलम् अर्थलेखनम्	लघूत्तरात्मकाः	1×3=3
		पूर्णभारः	**30 अङ्काः**

सम्पूर्णभारः - 80 अङ्काः

प्रश्नपत्र-प्रारूपम् /संरचना

कक्षा – दशमी (2024-25)

संस्कृतम् कोड् सङ्ख्या - 122

प्रश्नप्रकारः	प्रश्नानां सङ्ख्या	विभाग-सङ्ख्या	प्रतिप्रश्नम् अङ्कभारः	आहत्याङ्काः
अति-लघूत्तरात्मकाः ½ अङ्कः	2+2+2=6	3	½	3
अति-लघूत्तरात्मकाः 1 अङ्कः	2=2	1	1	2
बहुविकल्पात्मकाः 1 अङ्कः	3+4+4+3+3=17	5	1	17
लघूत्तरात्मकाः 1 अङ्कः	2+2+2+1+4+4+3+3=21	8	1	21
दीर्घोत्तरात्मकाः ½ अङ्कः	10+8=18	2	½	9
दीर्घोत्तरात्मकाः 1 अङ्कः	5+5+2+2+2+4+4=24	7	1	24
दीर्घोत्तरात्मकाः 2 अङ्कौ	2=2	1	2	4
			आहत्याङ्काः	80

संस्कृतपाठ्यक्रमः (कोड़ नं. 122)

कक्षा – दशमी (2024-25)

वार्षिकं मूल्याङ्कनम् 80 अंकाः

'क' खण्डः अपठितावबोधनम् (10 अङ्काः)	
1. एकः अपठितः गद्यांशः 80-100 शब्दपरिमितः गद्यांशः, सरलकथा, वर्णनं वा 2+4+1 ➢ एकपदेन पूर्णवाक्येन च अवबोधनात्मकं कार्यम् ➢ शीर्षकलेखनम् ➢ अनुच्छेद – आधारितं भाषिकं कार्यम् भाषिककार्याय तत्त्वानि - 3 ✓ वाक्ये कर्तृ-क्रियापदचयनम् ✓ कर्तृ-क्रिया-अन्विति: ✓ विशेषण-विशेष्यचयनम् ✓ पर्याय-विलोमपदचयनम्	10
'ख' खण्डः रचनात्मककार्यम् (15 अङ्काः)	
2. सङ्केताधारितम् औपचारिकम् अथवा अनौपचारिकं पत्रलेखनम्	5
3. चित्राधारितं वर्णनम् अथवा अनुच्छेदलेखनम्	5
4. हिन्दीभाषायाम् आङ्ग्लभाषायां वा लिखितानां पञ्चसरलवाक्यानां संस्कृतभाषायाम् अनुवादः	5
'ग' खण्डः अनुप्रयुक्तव्याकरणम् (25 अङ्काः)	
5. सन्धिकार्यम् (2+2) ➢ व्यञ्जनसन्धिः - वर्गीयप्रथमवर्णस्य तृतीयवर्णे परिवर्तनम्, प्रथमवर्णस्य पञ्चमवर्णे परिवर्तनम् ➢ विसर्गसन्धिः - विसर्गस्य उत्वम्, रत्वम्, विसर्गलोपः, विसर्गस्य स्थाने स्, श्, ष्	4
6. समासः - वाक्येषु समस्तपदानां विग्रहः विग्रहपदानां च समासः (1+1+1=1) ➢ तत्पुरुषः – विभक्तिः ➢ बहुव्रीहिः ➢ अव्ययीभावः (अनु, उप, सह, निर्, प्रति, यथा) ➢ द्वन्द्वः (केवलम् इतरेतरः)	4
7. प्रत्ययाः (3+1) ➢ तद्धिताः – मतुप्, ठक्, त्व, तल् ➢ स्त्रीप्रत्ययौ – टाप् , ङीप्	4

8. वाच्यपरिवर्तनम् - केवलं लट्लकारे (कर्तृ-कर्म-क्रिया) 9. समयः - अङ्कानां स्थाने शब्देषु समयलेखनम् (सामान्य-सपाद-सार्ध-पादोन) 10. अव्ययपदानि उच्चैः, च, श्वः, ह्यः, अद्य, अत्र-तत्र, यत्र-कुत्र, इदानीम्, (अधुना, सम्प्रति, साम्प्रतम्) यदा, तदा, कदा, सहसा, वृथा, शनैः, अपि, कुतः, इतस्ततः, यदि-तर्हि, यावत्-तावत् 11. अशुद्धि-संशोधनम् (वचन-लिङ्ग-पुरुष-लकार-विभक्तिदृष्ट्या संशोधनम्)	3 4 3 3
'घ' खण्डः **पठितावबोधनम्**	**(30 अङ्काः)**
12. गद्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् प्रश्नप्रकाराः – एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि भाषिककार्यम् – ➢ वाक्ये कर्तृ-क्रियापदचयनम् ➢ विशेषण-विशेष्यचयनम् ➢ पर्याय-विलोमपदचयनम् 13. पद्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् प्रश्नप्रकाराः – एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि भाषिककार्यम् – ➢ वाक्ये कर्तृ-क्रियापदचयनम् ➢ विशेषण-विशेष्यचयनम् ➢ पर्याय-विलोमपदचयनम् 14. नाट्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् प्रश्नप्रकाराः – एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि भाषिककार्यम् – ➢ वाक्ये कर्तृ-क्रियापदचयनम् ➢ विशेषण-विशेष्यचयनम् ➢ पर्याय-विलोमपदचयनम् 15. वाक्येषु रेखाङ्कितपदानि अधिकृत्य चतुर्णां प्रश्नानां निर्माणम् 16. श्लोकान्वयः/ एकस्य श्लोकस्य संस्कृतेन भावार्थलेखनम् 17. घटनाक्रमानुसारं कथालेखनम् 18. प्रसङ्गानुकूलम् अर्थलेखनम् (पाठान् आधृत्य लघूत्तरात्मकाः प्रश्नाः)	5 5 5 4 4 4 3

आहत्याङ्काः - 80

परीक्षायै निर्धारिताः पाठाः

पाठसङ्ख्या	पाठनाम
प्रथमः पाठः	शुचिपर्यावरणम्
द्वितीयः पाठः	बुद्धिर्बलवती सदा
चतुर्थः पाठः	शिशुलालनम्
पञ्चमः पाठः	जननी तुल्यवत्सला
षष्ठः पाठः	सुभाषितानि
सप्तमः पाठः	सौहार्दं प्रकृतेः शोभा
अष्टमः पाठः	विचित्रः साक्षी
नवमः पाठः	सूक्तयः
द्वादशः पाठः	अन्योक्तयः

निर्धारित – पाठ्यपुस्तकानि –

1. "शेमुषी' पाठ्यपुस्तकम् भाग-2" , संशोधितसंस्करणम्
   (प्रकाशनम् – रा.शै.अनु.प्र.परि. द्वारा)
2. "अभ्यासवान् भव-द्वितीयो भागः" – व्याकरणपुस्तकम्
   (प्रकाशनम् – रा.शै.अनु.प्र.परि. द्वारा)
3. "व्याकरणवीथिः"- व्याकरणपुस्तकम्
   (प्रकाशनम् – रा.शै.अनु.प्र.परि. द्वारा)

अवधेयम् -

* **अनुप्रयुक्तव्याकरणस्य अंशानां चयनं यथासम्भवं 'शेमुषी-द्वितीयो भागः इति' पाठ्यपुस्तकात् करणीयम्। यदि ततः न सम्भवति तर्हि 'अभ्यासवान् भव- द्वितीयो भागः' इत्यस्मात् कर्तुं शक्यम्।**

****

नवमी/दशमी

आन्तरिक-मूल्याङ्कनम् - 20 अङ्काः

उद्देश्यानि

- ❖ छात्राणां सृजनात्मकक्षमतायाः विकासः।
- ❖ श्रवण-भाषण-पठन-लेखनकौशलानां विकासः।
- ❖ चिन्तनक्षमतायाः आत्मविश्वासस्य च संवर्धनम्।

क्र. सं.	गतिविधयः	उदाहरणानि	अङ्काः	निर्देशाः	मूल्याङ्कनबिन्दवः
1.	आवधिक-परीक्षाः (पीरियोडिक् - असैस्मैंट)	लिखितपरीक्षा	05	विद्यालयेन समये समये लिखितपरीक्षाणाम् आयोजनं करणीयं भवति।	परीक्षासु यत्र विद्यार्थिनः श्रेष्ठाः अङ्काः स्युः तयोः द्वयोः परीक्षयोः एव अधिभारः ग्रहीतव्यः। अपि च आवधिकपरीक्षासु अपि प्रश्नेषु आन्तरिकविकल्पाः देयाः। मूल्याङ्कनसमये यदि छात्रः सर्वान् प्रश्नान् उत्तरति तर्हि छात्रहिताय यत्र अधिकाः अङ्काः सन्ति तेषाम् एव मूल्याङ्कनं करणीयम्।
2	बहुविधमूल्याङ्कनम्	❖ कक्षायां पाठितस्य पाठस्य लघुमूल्याङ्कनम् ❖ निर्गतपत्राणि ❖ प्रश्नोत्तरी ❖ मौखिकी परीक्षा ❖ प्रतियोगिताः ❖ प्रश्नमञ्चस्यायोजनम्	05	कक्षायां पाठित-पाठस्य विषयस्य वा बहुविधं मूल्याङ्कनम् अपेक्षितम् अस्ति। अनेन विद्यार्थिनां विविधकौशलानां मूल्याङ्कनं भवेत्।	❖मौलिकता ❖विषयसम्बद्धता ❖शुद्धता ❖समयबद्धता ❖प्रस्तुतीकरणम्
3.	निवेशसूचिका (पोर्टफोलियो)	❖ कक्षाकार्यम् ❖ सामूहिक-मूल्याङ्कनम् ❖ स्वमूल्याङ्कनम् ❖ विद्यार्थिनः विषयगताः उपलब्धयः	05	विद्यार्थिभिः कक्षायां कृतानां कार्याणाम् उपलब्धीनां च संरक्षणं संयोजनं च सञ्चिकायां पत्रावल्यां वा करणीयम्। एतेन समग्रं मूल्याङ्कनं प्रमाणिकत्वेन भवितुं शक्नोति।	❖ सुलेखः ❖ तथ्यात्मकता ❖ प्रामाणिकता ❖ समयबद्धता

4.	**भाषा-संवर्धनाय गतिविधयः** **(क) श्रवण-भाषण-कौशलम्**	❖ कथा ❖ संवादः/ वार्तालापः ❖ भाषणम् ❖ नाटकम् ❖ वार्ता: ❖ आशुभाषणम् ❖ संस्कृतगीतानि ❖ श्लोकोच्चारणम् ❖ प्रहेलिकाः	05	❖ छात्राः कामपि कथां श्रावयितुं शक्नुवन्ति। ❖ शिक्षकः कमपि विषयं सूचयित्वा परस्परं संवादं कारयितुं शक्नोति। ❖ दूरदर्शने वार्तावली इत्याख्यः संस्कृत-कार्यक्रमः प्रसारितः भवति तं द्रष्टुं छात्राः प्रेरणीयाः। ❖ श्रवण-कौशल-मूल्याङ्कनाय शिक्षकः स्वयम् अपि कथां श्रावयित्वा ततः सम्बद्ध-प्रश्नान् प्रष्टुं शक्नोति।	❖ उच्चारणम् ❖ शुद्धता ❖ समयबद्धता ❖ प्रस्तुतीकरणम् (आरोहावरोह-गतियति-प्रयोगः)
	(ख) लेखनकौशलम्	❖ विविधविषयान् आधृत्य मौलिकलेखनम् यथा– देशः, माता, पिता, गुरुः, विद्या पर्यावरणम्, योगः, समयस्य सदुपयोगः, शिक्षा, अनुशासनम् इत्यादयः। ❖ शैक्षिकभ्रमणस्य संस्कृतेन प्रतिवेदनलेखनम्। ❖ दैनन्दिनीलेखनम्। ❖ सङ्केताधारितं कथालेखनम्। ❖ भित्तिपत्रिकायाः निर्माणम्। ❖ श्रुतलेखः। ❖ सूक्तिलेखनम्।		❖ छात्राः यथाशक्यं कक्षायामेव लेखनकार्यं कुर्युः। ❖ टिप्पणी- पुस्तिकायाः निर्माणम्। ❖ वैयक्तिकपरीक्षणम्।	❖ विषय-सम्बद्धता ❖ शुद्धता (विशेषतः पञ्चमवर्णस्यप्रयोगः) ❖ समयबद्धता ❖ सुलेखः ❖ प्रस्तुतीकरणम्
	अवधातव्यम् –उपर्युक्त-गतिविधयः उदाहरणरूपेण प्रदत्ताः सन्ति। एतदतिरिच्य एतादृशाः अन्यगतिविधयः अपि भवितुमर्हन्ति।				

****